

Situace theologie na konci 20. století - a perspektivy [ETF UK]

Ladislav Hejdánek

◆ přednáška, česky, vznik: letní semestr 1999/2000

◆ lecture, Czech, origin: letní semestr 1999/2000

ETF – kombinované studium („dálkaři“) – letní semestr 99-2000

ETF – 19.2.00 (S2 / 8.30-10.50)

01 Situace teologie na konci 20. století – a perspektivy.

Theologická práce je práce myšlenková. Každý člověk musí být připraven vydat počet z každého slova, z každé myšlenky. To znamená, že musí dbát nejen na to, co říká, ale zejména na to, co a jak myslí. Tzn. že musí vědět, co dělá, když myslí, tj. když theologizuje. Jediná disciplína, která má jak povinnost, tak prostředky k tomu, aby kontrolovala své vlastní myšlení, a pak také myšlení kterékoli jiné vědy, je filosofie. Není tomu tak proto, že by měla z principu nějaké vyšší postavení („královna věd“, jak se kdysi říkalo), nýbrž proto, že je (má být) plně soustředěna na kritickou reflexi veškerých lidských odpovědí na vždy konkrétní a aktuální výzvy pravdy. Jednou z nejzákladnějších záležitostí filosofické reflexe je pochopení, co to znamená pojmovost myšlení, tj. myšlenková práce s pojmy.

02

Po vynálezu pojmů se začíná proměňovat samo myšlení, jeho struktura je jiná. Dnes už nedokážeme myslet nepojmově, dokážeme jen myslet nepořádně, polovičatě, zkrátka chybně. Ale ty chyby je dnes možno odhalit. To v předpojmovém myšlení nebylo možné, protože předpojmové (mytické) myšlení pro to vůbec není vyzbrojeno. Patočka řekl kdysi (1970) o mýtu, že je „smyslem nevyčerpatelný“. To je ovšem jen část pravdy, a proto sluší dodat: mýtus je také nesmyslem nevyčerpatelný. Pochopitelně také ve filosofii a ve vědách bylo a je mnoho nesmyslu. Ale rozhodující je, že filosofie a vědy mají k dispozici prostředky, jak od sebe smysl a nesmysl rozpoznat, kdežto mýtus takové prostředky nemá.

03

Nebudu vykládat genezi, historii. Každé myšlení je myšlením něčeho, tj. vztahuje se k něčemu mimo sebe, co není jeho součástí. Tomu říkáme intencionalita myšlení. Tím se myšlení (resp. vědomí obecně) liší ode všech jiných skutečností. Kámen jenom je, ale nic neznámá. Pokud znamená, pak jen proto, že ho někdo použil k tomu, aby jím něco vyjádřil, tj. aby mu dal nějaký význam. Myšlení však samo má smysl v sobě, a tímto smyslem míří k něčemu, co je mimo ně. Tato zaměřenost však není analogická vztahům, jakými jsou spjaty skutečnosti ve světě kolem nás, nýbrž je specifická. (Zanedbání této skutečnosti je právě zdrojem omylů mnoha filosofů a pak i vědců, když totiž vědomí či poznání chápou jako působení věcí na myšlení. V tom se hluboce mýlí zejména empirismus.) Nejvýznamnějším dokladem je geometrie a vůbec matematika.

04

Brentano a jeho otázka po tzv. intencionálním předmětu – a Husserlova kritika. Husserl byl matematik, a proto měl hlubší zkušenost s myšlenkovou prací matematika, které ve svých filosofických reflexích a analýzách mohl plně využít. Po jeho důkazu, že intencionální předmět nesmíme ztotožňovat se skutečným předmětem, ale na druhé straně že jej nemůžeme chápat jako součást ani složku aktu myšlení (intencionálního aktu), má epochální význam, který dodnes nebývá doceňován. Důležitost má především pozorné rozlišování mezi pojmem a příslušným intencionálním předmětem. Intencionální předmět je něco jako myšlenkový model, konstrukce proto musí platit podoba mezi ním a skutečným předmětem. Naproti tomu pojem se oně skutečnosti, k níž míří, nikterak nepodobá. Viz začátek Heideggerovy studie (původně přednášky) „Vom Wesen der Wahrheit“ (O pravdě a bytí): příklad pětímanky skutečné a myšlenky nebo představy.

přítomni byli:

Farský, Jiří

Fiala, Otomar

Hruška, František

Kadlecová, Martina

Krátký, Vladimír

Kovářová, Jiřina

Mach, Leoš

Marianko, Zbyněk

Ondráček, Václav

Síkora, Miroslav

ETF, 17.3.00

ETF, 18.3.00

ETF, 15.4.00

ETF, 13.5.00

ETF, 3.6.00